

Un entre tants

David Fernández

Diputat de la CUP al Parlament de Catalunya

En tres frases. La zapatista *“aquí el poble mana i el govern obeeix”*, el mural sard del *“feliç el poble al que no li calen herois”* o la consigna viral d'Anonymous *“som legió; espereu-nos; estem arribant”*. Només tres frases, sí. Però en les quals es podria condensar i identificar una nova visió, una vella comprensió i una fèrtil redimensió dels fets polítics contemporanis, de la fonda crisi que vivim i del fi de cicle que s'albira. D'allò que està moribund. I alhora d'allò que no acaba de néixer encara.

Abans però, molt abans, les experiències i les pràctiques emancipatòries acumulades als moviments socials ja evidenciaven que no calien ni líders clars, ni “lideratges forts ni naturals”, ni dirigents directius dirigistes en la sempre àrdua tasca de la transformació social i el canvi polític. Dècades a contrapèl, a contracorrent, lluny de la disciplina de conducta imposada pel binomi estat-mercat, s'han traduït avui en noves formes socials d'activar-se i comprometre's. Políticament. El moviment feminista, l'ecologisme social, la okupació, l'ateneïsmes de l'esquerra independentista, el sindicalisme alternatiu o la insubmissió antimilitarista –per citar només sis exemples de la pròpia història recent– podrien ser descodificats, merescudament, com incidències político-socials reeixides sense necessitat estricta de cap “líder”. A penes, portaveus. A penes.

Segurament, és la primera reflexió imprescindible. Que la lògica de la xarxa i els nodes –prèvia a l'esclat d'internet, les noves tecnologies, la wikipolítica i la dimensió col·laborativa que alenen– fa temps que existeix i s'ha vingut covant en els marges d'un sistema de poder i de dominació de múltiples exclusions. També de deliberada exclusió política: bé pel rebuig-distància que generaven, bé per la impotència-paràlisi-mur que palesaven. Una doble moral perversa, cínica i massa sovint hipòcrita: mentre amb una mà es criticava el 'passotisme polític' juvenil que s'allunyava dels canals institucionalitzats i monitoritzats de 'participació', quan els joves participaven de debò, directament, els hi queien –insubmissió, okupació– tots els pals, totes les hòsties i cap pastanaga. De fet va ser en aquelles contratangents, les dels moviments socials alternatius o les autorganitzacions de base, on s'inscrivien –insistim-hi, fa anys, fa dècades– els paràmetres d'una acció política col·lectiva, mancomunada, fonamentada en la triada assemblea, autogestió, autorganització.

Aprentatges, escoles i laboratoris

Ancorats en aquella lògica col·lectiva, arrelats a la pràctica assembleària i ubicats en el sentit comú comunitari, cal apuntar, retrospectivament, que venim d'uns aprenentatges forts, d'una escola popular de base i d'un laboratori polític que gairebé ja dura dos dècades i on el primer que aprenies era, precisament, la destitució de la delegació, de la submissió, de l'obediència deguda o de l'apatia. Processos de politització col·lectiva –comuna,

compartida, cooperativa, enxarxada– que escardaven tota política oficial: la partidocràtica i la institucional. Ben lluny de qualsevol concepció de cursa personal, creació de líders-producte de cubeta o mercadotècnies electorals.

El debat, avui, en el sot profund d'una degradació democràtica que esparvera, enmig d'un capitalisme senil que tot ho ofega, és viu. Viu del tot. Tan viu que sovint es pretén estendre i traslladar –potser maldestrament, potser no– a nous conceptes de governança impulsats pels think thanks més habituals... i també més sospitosos. A vegades amb una deriva inquietant que fa apologia tecnocràtica del platonisme dels 'millors', a vegades des de la recerca reformista –qui sap si lampedusiana per a salvar els mobles– de noves formes de govern i (re)presentació de la democràcia que s'autorevesteixin de major i aparent legitimitat. Anècdota ú: en a penes dotze mesos hem rebut dues ofertes pagades personalitzades, des dels EUA, per a la formació de 'nous líders'. Totes dues declinades, sobra dir-ho.

Tot plegat, tampoc res no sabut. Tenim teoria (i pràctica acumulada) contra els abusos del Poder. Però, avui, anem endarrerits, potser orfes encara, i no hem estat capaços de desplegar una teoria alternativa complerta sobre l'estat i el poder per al segle XXI. Sí alguns esbossos de teoria-pràctica en l'àmbit del teixit social i el municipalisme. Sia com sigui, més val saber on som i dir-ho. I és necessari reconèixer-nos en les pròpies fragilitats, precarietats i febleses que també ens defineixen. L'alternativa que està venint, encara ha d'arribar, malgrat no li manquin ni principis generals, ni imprescindible claredat del que no es vol ni la base sòlida ètica d'uns valors compartits. Uns valors –ètica, solidaritat, humanisme– que en el darrer cicle s'han anat desdibuixant, destenyint i prostituint. Desplomant.

Entre el Cavall de Troia i el Poni d'Esparta

Tot amb tot i d'un any ençà, aquest és el primer text retrospectiu que escrivim sobre la sovint incòmode –raonablement sempre incòmode– qüestió dels líders-lideratges en el si d'allò políticament alternatiu. Incòmode perquè remet a una cultura que no és pas la pròpia, sinó l'antagònica. Incòmode perquè remet al simplisme reduccionista i elitista dels 'líders', menystenint la política de base, en moviment, dels moviments. Sempre incòmode perquè s'incardina en un ecosistema polític-mediàtic –la societat de l'espectacle– difícil de neutralitzar, pluralitzar o capgirar i que sempre reclama rostres visibles i una dissort de 'notables del moviment'. Incòmode, en tot cas. Del tot incòmode.

En tot cas, destituir qualsevol lògica dominant, sedimentada en dècades i pòsits culturals solidificats, no és pas gens fàcil. Amb aquest rerefons, i si la metàfora del Cavall de Troia tenia alguna virtut validable, cal visitar el plantejament inicial: Cavall de Troia, en dèiem, o potser encara Poni d'Esparta, perquè de camí, fins arribar a Troia i desembarcar col·lectivament, encara en queda un bon tros. Des de la nítida evidència que l'impuls-força del cavall no eren mai sis peus de tres diputats a Troia. Sinó 252.000 peus dels espartans del carrer, de l'afora, que es van votar: a ells mateixos. Ho dèiem i avui ho reafirmem: nosaltres no representem els moviments, són els moviments els que ens representen a nosaltres. Lògica inversa per a un sistema que fa aigües pertot arreu i que cada cop té més dificultats, fondes i severes, per autolegitimar-se.

A més, cal afegir que contra aquesta cultura alternativa i emancipatòria, sempre funcionen velles realitats –de realpolitik– prou o massa conegudes. “*El poder és com un violí, es pren amb l'esquerra i es toca amb la dreta*”, sintetitzava la sinòptica dita llatinoamericana. I, ara per ara, provem de desactivar, amb anticipatòria antelació, velles derives, tics caducs i metamorfosis antigues més que perilloses. Entre d'altres: la temptació –no siguem ingenus– de la cooptació sistèmica, la por aprehesa de l'assimilació/integració o la sempre present antagonia entre el parany virtual de la gestió institucional i l'aspiració real de transformació política i social. En aquesta por encara ens reconeixem. Caldria dir que afortunadament.

Des d'aquesta perspectiva, la CUP –per parlar d'un cas pràctic, concret, real– ha desplegat diversos tallafocs i antídots. En l'àmbit individual, si es vol dir així i rere la metàstasi de la corrupció política i una dècada (o en van dos?) cleptocràtica, els ja prou coneguts: limitació salarial, no duplicat de càrrecs i data de caducitat en responsabilitats institucionals. En el cas del Parlament: salari de 1.400 euros, càrrec únic i una sola legislatura. Rotació, relleu, equip col·lectiu. En l'àmbit col·lectiu, i des del bagatge de l'experiència municipalista que és la base fonamental del projecte de la CUP, un model de 'representants' invers. De piràmide inversa. De zapatisme revisitat. Aquí qui opina, decideix i declara no és un 'líder', sinó un espai col·lectiu –l'assemblea municipal local– que defineix la CUP com un estri: un instrument d'intervenció política, social i democràtica de les classes populars, dels subalterns de sempre, de tota lluita oberta als Països Catalans. El portaveu, o el regidor, esdevé aleshores, i únicament, una referència pública, la veu de totes i tots, que té l'estricta responsabilitat de traslladar un criteri col·lectiu des d'un projecte compartit. Res més. Flaixos mediàtics i micros periodístics, a banda.

Un estri, doncs. Només –només– un estri més. Un estri més –complementari, addicional– a la caixa plural d'eines de la transformació social, en el repertori ampli de l'acció política col·lectiva. Un estri útil en el cas del municipalisme –on s'opera com a tensor democràtic, com a dic de contenció davant cada imposició, com espai de disputa i ruptura democràtica– i un estri complementari d'eficàcia política limitada al Parlament, on opera com a altaveu. De les altres veus.

Clar... La disrupció indignada del “*no ens representen*” –crit icona d'un dels esgotaments del règim nascut amb la transició–, l'anonimat de la col·lectivitat, la repolitització de la política des de la base, el naixement de nous dispositius político-socials, no pretén, finalment, mai i enlloc, la creació de líders. Sinó l'apoderament col·lectiu, el retorn a la res pública, el treball en xarxa i el reset 'democràtic'. Rebobinem. Aquest primer anyet al Parlament, a la Matrix de la política, han deixat també algunes petites victòries, que obliguen a reflexionar sobre “l'agència política” i l'agenda pública dels moviments. De la capacitat de resistència, dissidència i incidència. Baixem a la terra. En la concreció concreta, qui ha dinamitzat també, extramurs la institució, aquesta desena legislatura? Doncs malgrat li puguem atorgar una eficàcia política limitada al Parlament –governos segrestats, mercats que manen, sobirania bloquejada– cal reconèixer que és el moviment LGTB qui ha aconseguit un acord històric per a una llei contra l'homofòbia, que és l'ecologisme social i el territori en resistència qui ha aconseguit prohibir el fracking i que és la solidaritat anti-repressiva qui ha assolit la fi de les sinistres bales de goma i el seu llegat macabre. Tres 'victòries' pel

moviments des del moviment, on la CUP –per la part que ens toca– només operava com a corretja de transmissió. Una lliçó –simbòlica, parcial o real– que visualitza el rol dels moviments com a agent sociopolític que també pot modular l'agenda. Des del potencial col·lectiu, sense líders. Només portaveus. És a dir, 'direcció' (camí, objectius, horitzons) col·lectiva col·legiada i sentit comú compartit en base al treball de base. Contra el negoci privat del lobby, la cooperació social dels moviments.

Alguns apunts finals en lila

Provant d'acabar, es fa impossible no esmentar també l'inici de la fi –esperem que així sia, més aviat que tard– de la masculinització testosterònica de la política. Jerarquia, verticalitat, autoritarisme, imposició i arrogància masclista feta Poder a la que cal oposar, sempre, la horitzontalitat, el diàleg, el procés o el consens de les pràctiques feministes. Síntesi possible? Què pot evocar una reflexió, avui, sobre 'nous lideratges', en el marc de nous *frames* i altres realitats, a la que ens convidem? Que seran de baix a dalt o no seran, “al servei de”, en tasques limitades de portaveu col·lectiu. Que haurien de ser també feminitzats, compartits, rotatius, redistribuïts i cooperatius i basats en una nova ètica política.

I tanmateix, –anècdota dos i tímid somriure, perquè l'article finalment me'l demaneu a mi, recreat mediàticament com a 'líder' que no ho és–, permeteu-nos alguna dosi de pessimisme prou fonamentada. Deia Voltaire que la civilització no elimina la barbàrie, tan sols la perfecciona. I la capacitat de regeneració i readaptació del sistema, *mutatis mutandi*, és massa vella i coneguda. Caldrà estar col·lectivament atents i amatents a la vella mania de vertebrar una nova elit política, de saber desactivar-la col·lectivament, tot oposant una nova pedagogia política dels oprimits que enforteixi el comú, per citar i recordar Paulo Freire. Crear comunitat(s) enfortides, menys vulnerables, per crear contrapoders populars efectius.

Es tracta, finalment, d'una responsabilitat compartida, compromesa i comuna. La piràmide inversa que capgira la lògica de la dominació. I si cal parlar de lideratges –que ja queda clar que sempre ens fa basarda enmig d'un sistema polític que els reclama i exigeix– caldrà parlar de lideratges comuns i complexes. Complex mai no refereix complicat. El sistema complex és aquelles que depenen de moltes variables: és a dir, d'un equip, d'una assemblea, de múltiples agregacions. De sumes que esdevenen multiplicacions. A 'Dispersar el poder', Raul Zibechi apunta precisament en aquesta direcció: construir poders no estatals, ni separats ni escindits de la societat, sinó més aviat distribuïts. Redistribuïts. És a dir, poders col·lectius que es basin en la segona accepció de “poder” de John Holloway. Poder-capacitat, poder-potència. Poder de poder-fer. Contrapoder de PAH, diguem-ho així. Quan avui, al nostre parer i sota el saqueig de l'acumulació per desposseïció, hi ha més respostes fora que dins la institució. Ara per ara, allò més urgent és reconstruir en paral·lel i al marge, refer el vincle social deteriorat pel neoliberalisme i reforçar el potencial de la hidra. Full de ruta: activació popular, construcció d'alternatives, desobediència civil –la primera lliçó de la qual és que no delega, autoresponsabilitza– i via complementària institucional des de baix, des dels municipis i comarques.

Si aquesta pràctica político-social acumulada té en el futur una traducció política pràctica està per veure. És una incògnita incerta, una batalla oberta, com es traduirà aquesta lògica als àmbits institucionals –és a dir, de poder– de deliberació, decisió i implementació. En canvi, sí que podem dir que en les noves institucions del comú que hem vist néixer en el darrer cicle polític ja les estem visualitzant. Des de l'experiència més personal, qui dirigeix la Directa? Una assemblea. I Coop57? Uns òrgans cooperatius. I la Xarxa d'Economia Solidària? 100 nodes. Què aquest model té biaixos? Per suposat. La democràcia, finalment, és cara i lenta: cara perquè cal abocar molts recursos, molt de temps i cal anar-hi i posar-s'hi cada dia sense despistar-se més del compte. Lenta –contra la civilització de la premsa i la política-espectacle– perquè cal escoltar, discrepar, dissentir o consensuar, matissar, cercar els llocs comuns.

Aquesta pràctica té riscos? També. I prou coneguts. La tirania de la falta d'estructures, la fragilitat –sovint– de la qualitat deliberativa, la certesa innegable que els poders informals existeixen i que les lògiques d'influència desigual són reals i també es donen al sí dels moviments socials. Però, finalment, l'únic lloc per construir un altre futur és el present. L'únic territori alliberat del que disposem per demostrar, demostrar-nos, que l'altre món és possible és la nostra pròpia vida quotidiana.

Vides quotidianes que parlen ja el llenguatge fet pràctica de l'assemblea, l'autorganització, l'autogestió. Qui sap si una nova aposta pel vell intel·lectual col·lectiu gramscian. Una sort de zapatisme urbà que evidencia i condensa, alhora, un munt de consignes cridades al carrer que avui han esdevingut realitats micropolítiques als barris i a les lluites. Juntes podem. Entre totes, tots. Mai més soles. Veurem.

Paral·lelismes de trànsits i transicions, des del periodisme alternatiu i dissident, un dia en Xavier Vinader –el primer exiliat en democràcia, expulsat del consens mediàtic de la cultura de la transició– ens va dir que això del periodisme d'investigació que preteníem recuperar des del mitjà comunitari que és la Directa tenia a penes, i prou, alguns ingredients fonamentals indispensables: equip, vocació, mètode, (re)armament cultural, coneixement profund de les realitats socials i consciència crítica.

I entremig i efectivament, un entre tants, que diria Estellès. No trobaríem millor definició d'inspiració i aspiració zapatista per respondre a la reflexió a la que ens convida. La d'aquells rostres ocults i anònims que encara avui xiuxiuegen: “*depués de nosotros, estamos ustedes*”. I punt i seguit. Que la història sempre continua.